ANIVERSĂRI

EUGENIA BOJOGA

90 DE ANI DE LA NAŞTEREA LUI EUGENIU COŞERIU

În 2011, pe 27 iulie, s-au împlinit 90 de ani de la naşterea lui Eugeniu Coşeriu. Lingvist de notorietate mondială, Doctor Honoris Causa a peste 40 de universităţi din lume, membru al mai multor academii (Academia Regală a Spaniei, Academia de Limbă din Chile, Academia Regală a Norvegiei, Academia de Ştiinţe din Milano, Academia Bavareză din München, Academia Europeană din Londra (European Academy of Sciences), Academia de Ştiinţe din Heidelberg, Academia Româno-Americană ş.a.m.d.), E. Coşeriu a elaborat, în opinia exegeţilor operei sale, cea mai importantă teorie lingvistică din a doua jumătate a secolului trecut. Publicând în timpul vieţii zeci de volume şi sute de studii, traduse în foarte multe limbi, inclusiv în finlandeză, cehă, rusă şi japoneză, el a lăsat şi o impresionantă operă în manuscris. Astfel, Arhiva E. Coseriu de la Universitatea Karl Eberhard din Tübingen, inaugurată în 2005, a început publicarea unor opere magistrale inedite[1]. Date fiind toate acestea, era firesc ca, pe parcursul anului ce se apropie de sfârşit, să se organizeze manifestări ştiinţifice cu caracter comemorativ în mai multe ţări din Europa.

Activităţile ştiinţifico-comemorative au început la Cluj, în zilele de 6 şi 7 mai, unde, în cadrul **Colocviului „Limba română – abordări tradiţionale şi moderne**”, secţiunea de lingvistică a fost dedicată în întregime lui Eugeniu Coşeriu. Întrunind participanţi din România, Republica Moldova, Spania, Franţa şi Italia, comunicările prezentate în această secţiune au constituit un omagiu adus celui care a întemeiat, în a doua jumătate a sec. XX, cel mai important curent în ştiinţa limbajului, numit de exegeţi *lingvistică integrală*. În afară de membrii Centrului „E. Coşeriu” (prof. Mircea Borcilă, Oana Boc, Dina Vâlcu, Lucian Lazăr, Cornel Vâlcu şi subsemnata) şi de doctoranzi, cercetători (Rodica Marian) şi cadre didactice de la alte universităţi din România, colocviul a beneficiat de prezenţa unor universitari din străinătate: Jesús Martínez del Castillo de la Universitatea din Almeria (Spania), Henry Boyer şi Carmen Alen Garabato de la Universitatea Montpellier III, precum şi Marius Nagy de la Universitatea din Tours, Franţa.

[1] A se vedea Arhiva E. Coseriu în : http://www.coseriu.de/

DACOROMANIA, serie nouă, XVII, 2012, nr. 1, Cluj-Napoca, p. 81–87

Aceeaşi semnificaţie comemorativă a avut-o şi **Colocviul internaţional de ştiinţe ale limbajului „Eugeniu Coşeriu" (Chişinău – Suceava – Cernăuţi)**, desfăşurat între 12 şi 14 mai 2011 la Chişinău, sub patronajul Universităţii de Stat din Moldova şi a Institutului de Filologie al Academiei din Moldova, în colaborare cu Universitatea „Ştefan cel Mare" din Suceava şi cu Universitatea Naţională „Yuri Fedkovici" din Cernăuţi (Ucraina). Având tema *Normă – sistem – uz: codimensionare actuală* şi fiind structurat pe ateliere, colocviul s-a axat pe dezbaterea unor probleme ce ţin de teoria limbajului, de semiotica culturii, de gramatică, sociolingvistică, traducere şi probleme ale comunicării, tratate din perspectiva concepţiei lui Eugeniu Coşeriu.

Un alt eveniment ştiinţific, **„Dire le cose come sono". Convegno di studi in onore del linguista Eugenio Coseriu**, a fost organizat la Roma în zilele de 10 şi 11 iunie 2011, din iniţiativa colegei noastre Nicoleta Neşu, precum şi a Institutului Cultural Român din Bucureşti, la care s-au asociat Accademia di Romania şi Universitatea La Sapienza din Roma. Dl Mihai Bărbulescu, directorul Academiei, şi dna Prof. Luisa Valmarin, şefa Catedrei de limba română de la Universitatea La Sapienza, au subliniat în alocuţiunile de deschidere semnificaţia aparte a colocviului şi a contribuţiei lui Coşeriu în domeniul ştiinţelor culturii în general, nu doar în cel al lingvisticii ca ştiinţă paradigmatică prin excelenţă. Omagierea conaţionalului nostru la Roma nu e deloc întâmplătoare, Italia fiind ţara care i-a oferit tânărului Coşeriu (unde plecase în dec. 1940 cu o bursă de studii, acordată de statul italian, după ce studiase un an la Universitatea din Iaşi) posibilităţi extraordinare în ce priveşte formarea sa ca intelectual şi ca lingvist. Epoca italină reprezintă, în biografia umană şi intelectuală a lui Coşeriu, o epocă de deschidere spre alte culturi, spre alte limbi, dar şi o clădire temeinică a concepţiei sale lingvistice, la a cărei fundamentare au avut un rol decisiv ideile lui G. Banfi, Antonino Pagliaro, B. Croce şi ale altor gânditori italieni.

La acest colocviu au participat acad. Marius Sala, Academia Română din Bucureşti (*„J'avais connu le professeur Eugeniu Coşeriu"*), Donatella Di Cesare, Universitatea Sapienza din Roma (*L'orizzonte filosofico di Eugenio Coseriu*), Eugen Munteanu, Universitatea „Al. I. Cuza" din Iaşi (*Quelques réfléxions sur la postérité immédiate de Coşeriu*), Manuel Casado Velarde, Universitatea din Navarra, Spania (*Confianza y sospecha como principios del análisis del discurso según E. Coseriu*), Marco Mancini, Universitatea din Viterbo, Italia (*Finalismo e libertà nella storia – linguistica*), Jose Polo, Universitatea Autonomă din Madrid (*„Mis" orígenes hispanos de „Lecciones de lingüística general" de Eugenio Coseriu: viaje de ida y vuelta (1966–1981–1999*), Cristian Bota, Universitatea din Geneva (*De Coseriu à Saussure et retour*), Fernando M. de Carnero Calzada, Universitatea Sapienza din Roma (*La linguistica integrale e le crepe delle strutture*) ş.a. Centrul de Studii Integraliste „Eugeniu Coşeriu" al Universităţii „Babeş-Bolyai" din Cluj a fost reprezentat de Oana Boc (*Les contributions de la linguistique d'Eugenio Coşeriu à la compréhension de la textualité littéraire*) şi de

subsemnata, care a prezentat comunicarea cu titlul *Le „lezioni" italiane di Eugenio Coseriu*.

Colocviul aniversar „Eugeniu Coşeriu – 90 de ani de la naştere" a constituit o conjugare a eforturilor mai multor organizatori – prof. dr. Eugen Munteanu, prof. dr. Gheorghe Popa, conf. dr. Maria Şleahtiţchi – şi a mai multor instituţii: Universitatea „Al. I. Cuza" din Iaşi, Insitutul de Filologie Română „Alexandru Philippide", Universitatea de Stat „Alecu Russo" din Bălţi şi Institutul Cultural Român din Chişinău. În pofida faptului că sfârşitul lui iulie este o perioadă de vacanţă pentru mulţi dintre noi, colocviul a beneficiat de 90 de participanţi, profesori şi cercetători nu doar din România şi Republica Moldova, ci şi din Ucraina, Germania, Franţa şi Austria[2]. Ceea ce a imprimat o notă individuală acestei manifestări a fost masa rotundă „Posteritatea lui Eugeniu Coşeriu, realităţi şi deziderate", organizată chiar în şedinţa de deschidere a colocviului, adică în dimineaţa zilei de 27 iulie, fiind moderată de prof. Eugen Munteanu care a ştiut să-i îndemne pe participanţi – distinşii profesori Maria Iliescu, Rudolf Windisch, Wolfgang Dahmen, Stelian Dumistrăcel, Ştefan Afloroaiei şi I. H. Ciubotaru – să evoce momente inedite din biografia umană şi ştiinţifică a lui Eugeniu Coşeriu. Desfăşurându-se la Iaşi în 27 şi 28 iulie, lucrările colocviului au continuat, în după masa zilei de 28 iulie, la Universitatea „Alecu Russo" din Bălţi, unde cadrul a devenit mai oficial prin prezenţa dlui Mihail Şleahtiţchi, ministrul Educaţiei din Republica Moldova, a dlui Nicanor Dumitru Teculescu, consulul general al Consulatului României la Bălţi, a dlui Ion Parea, preşedintele raionului Râşcani şi a altor oficialităţi, dar, în acelaşi timp, şi mai intim, prin ospitalitatea tradiţională a colegilor de la Bălţi. În ziua de 29 iulie, când participanţii au fost invitaţi să parcurgă acelaşi itinerar pe care unii dintre noi, împreună cu prof. Coşeriu, îl făcuserăm în mai 2001, cu ocazia altui colocviu aniversar organizat la fel de bine de echipa Universităţii din Bălţi, latura comemorativă a devenit şi mai pregnantă. Şi de data aceasta ne-am convins de generozitatea gazdelor din Mihăileni, animate de dl primar Valerian Cecan şi de dl Lilian Şonţu, directorul Liceului „Eugeniu Coşeriu" din localitate. Oaspeţii au fost conduşi mai întâi la locul casei familiei Coşeriu, unde, sub nuc, elevii din cercul dramatic (condus de Cecilia Vrabie-Şonţu, o autentică profesoară de limba română) au pus în scenă momentul tragic al anului 1940, cedarea Basarabiei şi plecarea tânărului Coşeriu peste Prut. Ne-am îndreptat apoi spre liceul care poartă numele lui Coşeriu pentru a vedea micul muzeu de acolo şi, în final, spre sala de festivităţi unde ne aştepta o masă cu bucate moldoveneşti, atât de apreciate de Coşeriu, şi orchestra din Mihăileni care, cântând în surdină, a imprimat evenimentului un colorit de adevărată sărbătoare.

Indiscutabil, manifestarea ştiinţifică de anvergură pe plan internaţional a constituit-o cel de-Al III-lea Congres Internaţional „E. Coşeriu", care a avut loc

[2] Alte detalii despre acest colocviu ne întâmpină la Adriana Maria Robu, *Colocviul Internaţional aniversar „Eugeniu Coşeriu – 90 de ani de la naştere" (Iaşi – Bălţi)*, în LR (Chişinău), XXI, 2011, nr. 9–10; online: http://limbaromana.md/index.php?go=articole&n=1264

între 5 şi 7 octombrie la Universitatea din Almeria, Spania. Intitulându-l laconic **Eugenio Coseriu, lingüista entre dos siglos** (E. Coşeriu, lingvist între două secole), organizatorii au vrut să sugereze actualitatea ideilor şi a concepţiei lui Coşeriu. În acest sens, în apelul de participare erau invitaţi să se înscrie şi reprezentanţi ai altor orientări din lingvistica actuală, astfel încât să aibă loc o adevărată confruntare de idei. De altfel, cei mai mulţi participanţi, cunoscători profunzi ai ideilor lui E. Coşeriu, tocmai asta şi-au propus: o confruntare teoretică, din perspectiva prezentului, a unor orientări la modă astăzi cu fundamentale filosofice şi epistemologice ale lingvisticii integrale. Anticipând prezentarea noastră, se cuvine să-i cităm în acest context, pe Johannes Kabatek, Jörn Albrecht, Oscar Loureda, Emma Tămâianu-Morita, Cornel Vâlcu, Oana Boc, W. Dietrich, dar şi pe alţii care au încadrat teoria lui E. Coşeriu în dezbaterea actuală a problematicii lingvistice.

În şedinţa de deschidere, participanţii au fost salutaţi de către conducerea Universităţii din Almeria: prof. dr. Pedro Molina García, rectorul Universităţii, prof. dr. Manuel López Muñoz, decanul Facultăţii de Ştiinţe Umaniste, dna Elena García Sánchez, şefa Departamentului de limbi germanice. Astfel, în alocuţiunea sa, dl rector a menţionat că pentru Universitatea din Almeria este o mare onoare să găzduiască cel de-Al III Congres „E. Coşeriu", care continuă o tradiţie, instituită în 2007 când la Universitatea din Aix en Provence a avut loc primul Congres şi continuată în 2009 de cel de-Al II Congres Internaţional organizat de Centrul de Studii Integraliste „E. Coşeriu" de la Universitatea „Babeş-Bolyai" din Cluj. Dl rector a mai precizat că acest congres onorează Universitatea din Almeria, la fel cum şi Universitatea din Almeria – prin faptul că a devenit Campus de excelenţă internaţională (în domeniul agroalimentar) – onorează acest congres. Contribuţia lui Coşeriu la re-întemeierea lingvisticii ca ştiinţă a culturii, prin redefinirea obiectului de studiu şi integrarea întregii tradiţii de istorie a gândirii lingvistice într-o teorie coerentă a fost menţionată de dl Manuel López Muñoz, decanul Facultăţii.

Sufletul congresului a fost prof. dr. Jesús Martínez del Castillo, profesor de limba engleză la Universitatea din Almeria, care, după plecarea lui Coşeriu dintre noi, a publicat două volume omagiale: *Eugenio Coseriu, in memoriam.* Número extraordinario din „Odisea. Revista de estudios ingleses", în 2003, şi *Eugenio Coseriu in memoriam*, Granada Lingvistica, în 2005. În plus, de mai mulţi ani J. Martínez del Castillo face parte din proiectul internaţional „Lingüística de E. Coseriu y lingüística coseriana", condus de prof. dr. Benjamín García-Hernández de la Universitatea Autonomă din Madrid, proiect finanţat de Ministerul Ştiinţei şi al Inovaţiei din Spania.

Pentru a ne da seama de rezonanţa acestui congres, vom aminti că Spania reprezintă ţara în care teoria lui Coşeriu a fost şi este foarte bine cunoscută prin faptul că studiile sale fundamentale s-au publicat de-a lungul anilor în spaniolă, la editura Gredos din Madrid, şi prin faptul că în Spania au apărut cele mai multe monografii

dedicate teoriei lui E. Coşeriu, multe aspecte ale acesteia fiind dezvoltate şi aplicate la descrierea lingvsitică[3].

Un alt atu al congresului l-a reprezentat faptul că aceste conferinţe în plen au avut rostul să circumscrie cadrul teoretic al dezbaterilor, fiind susţinute de personalităţi cunoscute în domeniul lingvisticii integrale. Le vom prezenta sumar pe cele mai percutante. Astfel, Johannes Kabatek, de la Universitatea din Tübingen, în conferinţa sa *Intuición y empirismo*, pornind de la noile tendinţe care converg spre interpretarea lingvisticii ca ştiinţă experimentală, bazate pe noile metodologii şi experimente empirice, a făcut o comparaţie explicită a acestora cu fundamentele epistemologice ale teoriei coşeriene. Visul unei lingvistici „exacte" nu este nou, deoarece a marcat investigaţiile neogramaticilor în sec. al XIX-lea şi pe cele ale behavioriştilor la începutul secolului XX. Deşi promotorii experimentalismului actual consideră că inovaţiile lor metodologice reprezintă o autentică revoluţie, a mai precizat J. Kabatek, E. Coşeriu a demonstrat în studiile sale că empirismul nu e chiar atât de obiectiv cum pare şi că, în realitate, multe din investigaţiile lor „obiective" fac uz, chiar dacă neagă acest lucru, de intuiţia pe care cercetătorii, ca vorbitori, o au despre limba lor. Prin urmare, argumentarea coşeriană este aplicabilă întru totul şi la tendinţele experimentale actuale, întrucât în spatele multor studii „obiective" de astăzi se ascund intuiţiile cercetătorilor.

Kennosuke Ezawa, germanist de origine japoneză, fost profesor la Catedra de germană a Universităţii din Tübingen, în prezent preşedintele „Ost-West-Gesellschaft für Sprach-und Kulturforschung e. V." din Berlin şi autorul unei monografii despre teoria lui E. Coşeriu[4], în conferinţa sa *Die (Sprach-)Norm und das „Sprechen"* s-a referit la *normă*, concept-cheie al lingvisticii integrale, ca realizare tradiţională a sistemului, ce se situează între *sistem* (*limbă*) şi *vorbire* şi la posibilităţile descriptive ale acestui concept pentru o posibilă gramatică a limbii funcţionale, aşa cum a fost postulată de E. Coşeriu.

Jörn Albrecht de la Universitatea din Heidelberg, discipol al lui Coşeriu din prima generaţie, a vorbit despre *Eugenio Coseriu, la théorie de la traduction et la „traductologie" moderne*. De-a lungul carierei sale ştiinţifice, E. Coşeriu a abordat de mai multe ori problema traducerii. Or, concepţia sa despre traducere se situează mai curând în cadrul unei „lingvistici integrale" decât în cel al unei „traductologii" ca disciplină autonomă. Totuşi, aceasta nu-i împedică pe unii traductologi să se refere la Coşeriu ca la o autoritate atunci când este vorba de a corobora propriile lor poziţii cu concepţia coşeriană. Prof. J. Albrecht s-a referit la diferenţele dintre teoria coşeriană a traducerii şi diferitele curente din traductologia actuală, demonstrând actualitatea ideilor lui Coşeriu în acest domeniu şi necesitatea imperioasă de reintegrare a acestora în discuţia actulă.

[3] Cf. Eugenia Bojoga, *Teoria semantică a lui Eugen Coşeriu în Spania*, în StUBB, series Philologia, XLVI, 2001, nr. 4, p. 47–68.

[4] K. Ezawa este autorul unei monografii despre E. Coşeriu: *Sprachsystem und Sprechnorm. Studien zur Coseriuschen Sprachnormtheorie*, Tübingen, Niemeyer, 1985; a se vedea şi recenzia noastră în StUBB, Philologia, XLVI, 2001, nr. 4, p. 138–142.

Gregorio Salvador, vicepreşedintele Academiei Regale a Spaniei, nu a putut participa la congres din cauza unor probleme de sănătate, însă comunicarea sa în plen a fost prezentată de Aurora Salvador Rosa, fiica Domniei Sale, ea însăşi profesoară de lingvistică hispanică la Universitatea din Cádiz, autoare a unei teze de doctorat despre teoria semantică a lui E. Coşeriu. Referatul dlui academician Gregorio Salvador, prin faptul că a punctat momente semnificative din relația de prietenie şi colaborare cu E. Coşeriu, a avut mai curând un caracter evocativ.

Eduardo Blasco Ferrer de la Universitatea din Cagliari, Italia, un alt discipol coşerian, în conferința sa *Sistema y Tipo en la Reconstrucción de las Protolenguas* a subliniat faptul că, spre deosebire de teoriile de tipologie tradițională (bazate pe fonetică, morfologie şi sintaxă), tipologia integrală a lui E. Coşeriu se constituie pe opozițiile funcționale din cadrul sistemului fiecărui sector al gramaticii (aşa cum se realizează într-o limbă istorică) şi pe relațiile ce subzistă între acestea. El a precizat de asemenea că într-un domeniu atât de complex cum e reconstruirea protolimbilor puțin documentate, opera lingvistică a lui E. Coşeriu îşi menține prospețimea, interesul şi capacitatea inovatoare.

O altă conferință în plen ar fi trebuit să fie cea a dlui prof. dr. Mircea Borcilă de la Universitatea „Babeş-Bolyai” din Cluj (*Two Trends in the Development of Coseriu's Thought in Spain and Romania*) care, însă, din motive de sănătate nu a putut participa.

În ce priveşte lucrările propriu-zise ale congresului, acestea s-au desfăşurat în patru secțiuni: *Semantică, lexic şi gramatică*, *Lingvistica textului*, *Limbaj şi epistemologie lingvistică*, *Variație şi varietate lingvistică*, la care au prezentat comunicări profesori, cercetători şi doctoranzi din Spania, Franța, Elveția, Italia, Belgia, Germania, Peru, Venezuela, Chile, Japonia şi România.

Dintre cele mai interesante comunicări prezentate în aceste secțiuni, menționăm doar câteva: *Lo universal y lo histórico en el saber expresivo. La delimitación de modos del discurso, géneros, variacioón concepcional, tradiciones discursivas y registros en ele marco de la lingüística coseriana* (Araceli López Serena, Universitatea din Sevilla, Spania), *Rethinking Coseriu's Notion of 'Unit of Textual Meaning' (Sinneinheit)* (Emma Tămâianu-Morita, Universitatea Akita, Japonia), *Considérations sur les perspectives ouvertes par la linguistique coserienne sur le sens poétique* (Oana Boc, Universitatea „Babeş-Bolyai” din Cluj), *La semántica de Coseriu. Innovación y progreso* (Benjamín García Hernández, Universitatea Autonomă din Madrid), *Tipo de lenguaje y aprendizaje de idiomas. La larga sombra de Coseriu* (Harald Weydt, Universitatea din Frankfurt pe Oder), *Coseriu y la lingüística del texto (de hoy)* (Óscar Loureda Lamas, Universitatea din Heidelberg), *Para una semántica diacrónica estructural y cognitiva* (Wolf Dietrich, Universitatea din Münster, Germania), *Le Coseriu de 1952: une révolution méconnue à l'époque* (Rika Van Deyck, Universitatea din Gent, Belgia), *Eugenio Coseriu ante los problemas del gallego* (Maria do Carmo Henríquez Salido, Universitate din Vigo, Spania), *La lingüística del decir,*

hermenéutica del acto lingüístico (presentación) (Jesús Martínez del Castillo, Universitatea din Almería), *A Possible Concept: the 'Individual Significatum'* (Dina Vâlcu, Universitatea „Babeş-Bolyai" din Cluj), *L'actualité de la théorie des entours d'Eugenio Coseriu* (Marius Nagy, Universitatea din Tours, Franţa), *Teoria critica de la lingüística* (Ana Agud, Universitatea din Salamanca), *L'origine et le développement du concept d'univers de discours* (Cristian Bota, Universitatea din Geneva), *Sentido y ámbito. Una apostilla a la teoría de la literatura de Eugenio Coseriu* (Jorge Wiesse Rebagliati, Universitatea din Lima, Perú).

În final, considerăm că prin alocuţiunile prezentate şi prin dezbaterile suscitate, participanţii au depus, fiecare în parte, o mărturie simbolică despre perenitatea ideilor lui E. Coşeriu, despre necesitatea de a le dezvolta şi integra în discuţia lingvistică actuală.

Ca o concluzie, putem afirma că prin organizarea unor astfel de manifestări ştiinţifice de anvergură s-a reuşit aducerea în actualitate a teoriei lingvistice a lui E. Coşeriu. Sperăm ca ea să devină o prezenţă permanentă în activitatea tuturor celor care se consideră discipoli şi urmaşi ai marelui savant de origine română.

Universitatea „Babeş-Bolyai"
Facultatea de Litere
Cluj- Napoca, str. Horea, 31